

HÖGSTA DOMSTOLENS

BESLUT

meddelat i Stockholm den 20 februari 2008

Mål nr

Ö 137-07

Ö 139-07

KLAGANDE

1. PO

2. AB

MOTPART

Justitiekanslern

Box 2308

103 17 Stockholm

SAKEN

Ersättning till offentlig försvarare

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDE

Göta hovrätts beslut den 6 december 2006 i mål Ö 1744-06 och Ö 1756-06

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen ändrar på det sätt hovrättens beslut att PO tillerkänns ersättning av allmänna medel för arbete som offentlig försvarare i Eksjö tingsrätts mål B 354-06 med – utöver av hovrätten fastställt belopp – nittiosjutusenjuhundrafemtiofem (97 755) kr, varav 19 551 kr avseende mervärdesskatt. Denna kostnad skall stanna på staten.

Högsta domstolen avslår ABs överklagande.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN M.M.

PO har yrkat att han skall tillerkännas ersättning för arbete vid tingsrätten med 448 644 kr jämte mervärdesskatt, motsvarande 436 timmars arbete.

AB har yrkat att han skall tillerkännas ersättning för arbete vid tingsrätten med 360 150 kr jämte mervärdesskatt, motsvarande 350 timmars arbete.

Justitiekanslern har bestritt ändring.

Advokatsamfundet har avgett yttrande.

SKÄL

Frågan i Högsta domstolen är vilken ersättning PO och AB skall tillerkännas som offentliga försvarare för arbete vid tingsrätten. Åtalet mot deras respektive klient avsåg mord (alternativt grov misshandel och grovt vållande till annans död), brott mot griftefrid, grov misshandel, olaga frihetsberövan-

de och grovt olaga tvång, beträffande ABs klient alternativt medhjälp till brotten, allt riktat mot en ung pojke, samt grovt falskt larm. Tingsrätten tillerkände PO yrkad ersättning för 436 timmars arbete och AB yrkad ersättning för 350 timmars arbete. Justitiekanslern överklagade besluten och yrkade att arbetsersättningen skulle sättas ned till vad som svarade mot 330 respektive 300 timmar. Hovrätten fann att kostnadsräkningarna i förening med övrigt underlag inte gav stöd för att tillerkänna PO och AB ersättning med ett högre belopp än vad som motsvarade arbete 360 respektive 300 timmar.

Rättsliga utgångspunkter

En offentlig försvarare har rätt till skälig ersättning av allmänna medel för arbete, tidsspillan och utlägg som uppdraget har krävt. Ersättningen för arbete skall bestämmas med utgångspunkt i den tidsåtgång som är rimlig med hänsyn till uppdragets art och omfattning och med tillämpning av den timkostnadsnorm som regeringen fastställer. (21 kap. 10 § första stycket rättegångsbalken)

I uppdraget som offentlig försvarare ligger att med nit och omsorg tillvarata den misstänktes rätt och i detta syfte verka för sakens riktiga belysning. Försvararen bör, så snart ske kan, genom överläggning med den misstänkte förbereda försvaret och äger under förundersökningen och målets behandling vid rätten göra framställning och vidta åtgärd, som erfordras för tillvaratagande av den misstänktes rätt. (21 kap. 7 och 8 §§ rättegångsbalken)

Den domstol som bestämmer ersättningen skall göra en noggrann prövning av kostnadsanspråket, och lagstiftaren har i flera lagstiftningsärenden betonat det angelägna i en effektiv kostnadskontroll (se t.ex. JuU 1980/81:17 s. 7 och JuU 1981/82:19 s. 18 samt prop. 2004/05:41 s. 13 ff.). Prövningen förutsätter att domstolen har det beslutsunderlag som behövs, och det har därför ställts upp särskilda krav på kostnadsräkningen (jfr prop. 1987/88:73 s. 113).

I kostnadsräkningen skall den offentlige försvararen i skilda poster ta upp den ersättning som begärs för arbete, tidsspillan och utlägg. Om ersättningen – så som i detta fall – inte skall bestämmas enligt taxa, skall kostnadsräkningen innehålla en arbetsredogörelse. Denna skall vara så utförlig att ersättningsanspråkets skälighet kan bedömas och innefatta uppgift om tidsåtgången för varje åtgärd som inte är rutinmässig. Om den som begär ersättning åberopar några särskilda omständigheter, såsom att uppdraget varit särskilt svårt eller krävande, skall dessa anges. Av kostnadsräkningen skall även framgå den tid som har lagts ned på uppdraget och när arbetet påbörjades. (3 § förordningen, 1997:406, om offentlig försvarare m.m. jämförd med 20 § rättshjälpsförordningen, 1997:404)

Kraven på en kostnadsräkning får bedömas från fall till fall och måste ställas i relation till målets och uppdragets karaktär. Det ställs betydande krav på en arbetsredogörelse. Detta har anförts i tidigare lagförarbeten och på nytt betonats när rätten att överklaga ersättningsbeslut fördes över från Domstolsverket till Justitiekanslern år 2005 (prop. 1981/82:28 s. 18 och 2004/05:41 s. 13 f., 18 ff., jfr NJA 1987 s. 58). Generellt sett bör kraven på arbetsredogörelsen ställas än högre när målet är omfattande och det begärda arvodet högt. Att i sådana fall enbart ange olika arbetsmoment och beskriva

arbetet med standarduttryck utan klargörande kommentarer kan vara otillräckligt för att domstolen skall kunna göra en egen bedömning av om yrkad ersättning är skälig, bl.a. med hänsyn till nedlagd tid och till om arbetet omfattas av försvararuppdraget.

Samtidigt kan det finnas skäl att göra en skillnad mellan olika delar av arbetet. Det erfordras knappast någon mer utförlig redogörelse för sådana förhållanden som är kända för den domstol där arbetet utförts (jfr prop. 2004/05:41 s. 14 och 18). En närmare redogörelse för målets allmänna omfattning och svårighetsgrad eller handläggningen vid domstolen framstår åtminstone i brottmål sällan som påkallad. I stället bör redogörelsen koncentreras kring sådana delar av arbetet som den beslutande domstolen inte själv kan bilda sig en uppfattning om. Vägledande vid utformningen och bedömningen av arbetsredogörelsen bör således vara vilka upplysningar som den beslutande domstolen – med beaktande också av övrigt tillgängligt underlag – behöver för sin prövning. Det bör emellertid vid utformningen av arbetsredogörelsen beaktas att ersättningen kan bli föremål för överklagande och för överprövning i högre instans.

Ett inslag i den offentlige försvararens arbete som domstolen saknar egentlig inblick i gäller dennes sammanträffanden och kontakter i övrigt med klienten och andra personer, såsom medicinska experter eller tänkbara vittnen. Advokatsamfundet har i sitt yttrande särskilt pekat på det förhållandet att en advokat har tystnadsplikt och att det påverkar hans eller hennes möjlighet att i sin kostnadsräkning detaljerat redovisa olika omständigheter. Om flera personer är misstänkta och åtalas för att gemensamt och i samråd ha begått viss gärning är även detta med samfundets synsätt en sådan omständighet

som typiskt sett kan påverka utformningen av kostnadsräkningen. Enligt samfundet kan vissa av de undersökningsåtgärder som en försvarare haft i uppdrag av klienten att vidta i ett mål inte heller vara möjliga för försvararen att redovisa, om de inte givit det resultat som klienten hoppats på.

Högsta domstolen har i rättsfallet NJA 1984 s. 877 uttalat att intresset av en kostnadskontroll inte får leda till krav som är oförenliga med ett korrekt fullgörande av uppgiften som försvarare och att det även med en strängare kostnadskontroll måste beaktas att försvarare ibland av hänsyn till sin ställning och uppgift och till huvudmannens situation kan vara förhindrad att redovisa vad som har föranlett samtal med huvudmannen. I mål där det kan finnas sådana hänsyn att ta måste försvararen, enligt rättsfallet, medges ett visst spelrum för eget bedömande av vad uppdraget kräver utan att behöva riskera att gå miste om arvode på grund av att redovisningen av utfört arbete ter sig ofullständig. Domstolens uttalanden får anses alltjämt ha giltighet (jfr prop. 2004/05:41 s. 14).

När det gäller de delar av arbetet som domstolen saknar egentlig inblick i bör arbetsredogörelsen således innehålla åtminstone några upplysningar, som dock normalt inte behöver vara mer detaljerade än att de gör det möjligt för domstolen att fullgöra sin uppgift att pröva om sammanträffanden och kontakter ryms inom, och har varit påkallade för att fullgöra, försvararuppdraget (jfr NJA 1987 s. 58). Om försvararen inte anser sig kunna lämna några sådana upplysningar alls bör detta anges.

Vid utformningen av arbetsredogörelsen bör det vidare – mot bakgrund av de tidigare berörda förordningsbestämmelserna – göras en skillnad mellan rutinmässiga åtgärder och annat arbete. Med rutinmässiga åtgärder avses

enligt förarbetena kortare telefonsamtal och meddelanden med e-post, telefax eller brev, begäran om anstånd, bekräftelse av mottagna handlingar etc. Sådana åtgärder bör kunna slås samman till en post, där antal åtgärder och total tidsåtgång anges. Det har inte ansetts möjligt eller lämpligt att ställa upp någon absolut tidsgräns för vad som skall avses med rutinmässiga åtgärder, men åtgärder som tar mindre än 20 minuter i anspråk bör regelmässigt kunna bedömas vara av sådan art att de inte behöver särredovisas. (Prop. 2004/05:41 s. 18 ff.)

Detta undantag från kravet på särredovisning av tidsåtgången i 20 § rätts-hjälpsförordningen får mot bakgrund av motivuttalandena tolkas ganska restriktivt. För att kunna karakteriseras som rutinmässig måste åtgärden vara av begränsad och förhållandevis okomplicerad natur. Det förhållandet att vissa arbetsmoment är återkommande i en offentlig försvarares arbete – exempelvis genomgång av material från förundersökningen – innebär således inte i sig att de är rutinmässiga i bestämmelsens speciella mening och därmed kan undantas från särredovisningen.

Om kostnadsräkningen inte motsvarar de uppställda kraven, kan följden bli att ersättningen sätts ned. Att kraven inte uppfyllts i alla sina detaljer, bör dock inte i sig leda till en nedsättning, och domstolen har att ta hänsyn också till annat tillgängligt material än kostnadsräkningen. Skulle domstolen emellertid inte anse sig ha tillräckligt underlag för att bedöma om hela den yrkade ersättningen är skälig, går brister i kostnadsräkningen ut över försvararen.

Bedömningen av POs och ABs yrkanden om ersättning för arbete

Vid en allmän bedömning får försvararuppdragen betraktas som arbetskrävande. Målet har varit omfattande, och misstankarna mot POs och ABs klienter har gällt mycket allvarliga brott. Det har funnits motstående intressen mellan de båda tilltalade. Målet har inrymt flera bevisfrågor och gett upphov också till rättsliga frågor om bl.a. uppsåt. Att försvararna har lagt ned mycket arbete på sina uppdrag har därför varit påkallat.

Målets omfattning och arvodenas storlek gör dock att det skall ställas höga krav på arbetsredogörelserna. I det perspektivet framstår båda de till tingsrätten ingivna kostnadsräkningarna som något knapphändiga, och de motsvarar inte i alla delar kraven enligt 20 § rättshjälpsförordningen, som gäller även för kostnadsräkningar från offentliga försvarare.

POs kostnadsräkning skulle ha varit mer ändamålsenlig om den innehållit en utförligare beskrivning av de åtgärder som han vidtagit, tidsåtgången för var och en av åtgärderna och vad som föranlett dem. Till en del består arbetsredogörelsen enbart av mer standardbetonade uttryck och en uppräkningslista av olika arbetsmoment. I stor utsträckning kan detta emellertid förklaras av att flera arbetsuppgifter har varit ofta återkommande och av ganska likartad natur. Högsta domstolen finner sig vidare böra godta att PO med hänsyn till sin ställning som offentlig försvarare inte kunnat utförligare redovisa innehållet i sina kontakter med bl.a. klienten och medicinsk expertis.

I den kostnadsräkning som PO gav in till tingsrätten saknas en specificering av tidsåtgången för varje åtgärd som inte är rutinmässig. Det finns emellertid en samlad redovisning av nedlagd tid, fördelad på olika typer av åtgärder.

En mer utförlig redogörelse för de likartade arbetsmomenten eller för den tid som de tagit i anspråk skulle i detta fall, såvitt kan bedömas, inte på något avgörande sätt ha förbättrat möjligheten att ta ställning till skäligheten av POs ersättningsanspråk. Bristerna i kostnadsräkningen kan därmed inte anses inskränka möjligheten att bedöma vad som är skälig ersättning för arbete, och tillsammans med övrigt tillgängligt material får räkningen anses ge det underlag som behövs för en prövning av yrkandet om arbetsersättning.

Vid en samlad bedömning, där också målets speciella karaktär måste beaktas, bör den tidsåtgång som PO angett anses rimlig. Han skall därför tillerkännas begärd ersättning för arbete vid tingsrätten, dock med en korrigerande beräkning av mervärdesskatten.

Även i ABs kostnadsräkning är beskrivningen av de vidtagna åtgärderna relativt kortfattad. Detta framstår dock inte i sig som något avgörande hinder mot att bedöma skäligheten av den yrkade arbetsersättningen, eftersom det även i hans fall i stor utsträckning har varit fråga om ofta återkommande arbetsuppgifter av ganska likartad natur. AB har angett ändamålet med överläggningar och kontakter som förevarit.

ABs kostnadsräkning brister dock i det avseendet att den inte innehåller någon form av specificering av den tid som har lagts ned på de olika åtgärderna. Sålunda har han angett enbart den samlade tidsåtgången för hela försvararuppdraget, 350 timmar. Detta försvårar bedömningen av hans kostnadsanspråk även om övrigt tillgängligt material beaktas.

Vid en samlad bedömning finner Högsta domstolen att det saknas tillräckligt underlag för att anse att skälig arbetsersättning överstiger den som hovrätten har bestämt. ABs överklagande skall därför avslås.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Leif Thorsson, Ella Nyström (skiljaktig), Kerstin Calissendorff, Anna Skarhed och Gudmund Toijer (referent)
Föredragande revisionssekreterare: Lena Råssjö

SKILJAKTIG MENING

Justitierådet Ella Nyström är skiljaktig på sätt framgår av följande yttrande:

”Jag ansluter mig till vad majoriteten anfört under rubriken Rättsliga utgångspunkter. Som framgår där anger bestämmelsen i 20 § rättshjälpsförordningen att en kostnadsräkning skall innehålla en arbetsredogörelse som är så utförlig att ersättningsanspråkets skälighet kan bedömas. Efter ändring av bestämmelsen år 2005 föreskrivs vidare att arbetsredogörelsen skall innefatta uppgift om tidsåtgången för varje åtgärd som inte är rutinmässig. 2005 års författningsändringar, som även innebar bl.a. att rätten att överklaga ersättningsbesluten togs över av Justitiekanslern, motiverades med ett behov av att förbättra kontrollen av de ersättningar som betalas av allmänna medel till rättsliga biträden. Det angavs vara särskilt viktigt med kontrollinsatser i de mest kostnadskrävande målen, där ersättningsanspråken måste undergå en särskilt noggrann prövning (prop. 2005/05:41 s. 17).

POs arbetsredogörelse innehåller till största delen en uppräknig av olika åtgärder med användning av standarduttryck utan klagörande kommentarer t.ex. angående ändamålet med kontakter och överläggningar som förevarit. Kostnadsräkningen hade kunnat göras utförligare utan att PO åsidosatt sina skyldigheter mot klienten i rollen som offentlig försvarare. Härtill kommer att kravet på tidsuppgift angående varje åtgärd som inte är rutinmässig åsidosatts. Den avslutande tidsfördelningen på sju poster, den minsta om 30 timmar och den största om 110 timmar, är mycket summarisk. Utöver tid för medverkan vid polisförhör och rekonstruktion, för arbete under förhandlingsdagarna samt för sammanträden med klienten upptar tidssammanställningen tre poster om

sammanlagt ca 215 timmar, vilka även dessa är kortfattat beskrivna på ett fåtal rader.

POs kostnadsräkning kan inte anses uppfylla de krav som mot bakgrund av gällande bestämmelser måste ställas vad avser utformningen av arbetsredogörelsen och specifikation av tidsåtgången i ett så omfattande och kostnadskrävande mål som det här är fråga om. Även med beaktande av övrigt tillgängligt material saknas tillräckligt underlag för att anse att skälig ersättning överstiger den av hovrätten bestämda. POs överklagande bör därför avslås.

Beträffande ersättningen till AB ansluter jag mig till majoriteten.”